

Bölüm 4

SOSYAL BİLGİLER DERSİ VE UZAKTAN EĞİTİM: ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ

Hüseyin EROL¹

GİRİŞ

İnsanoğlunun hayatında çok yönlü etkileri olan değişim ve dönüşüm kavramları dinamik yapıları nedeniyle önemli iki kavram olarak düşünülmelidir. Bilgi çağı olarak adlandırılan 21. yüzyılda yaşanan gelişmeler hayatımızda kalıcı izler bırakmaya adaydır. Günümüzde bireyin talep etmesi halinde ihtiyaç duyduğu birçok bilgi bir tık uzaklıkta bulunmaktadır. Küreselleşen dünyanın üretici ve tüketicileri olarak değişen hayat şartlarına kısa sürede uyum sağlama zorunluluğu hem bireysel olarak kişilerin hem de hükümetlerin önemli sorumlulukları arasında yer almaktadır. Dünyada yaşanan doğal afetler, ekonomik krizler, bütün coğrafyaları etkileyecek kadar hızla yayılan salgın hastalıklar insanların hayatlarını önemli ölçüde etkilerken bir taraftan da daha önce hiç duyulmamış kavramları kelime dağarcığıımıza kazandırmaya devam etmektedir (Kalkan, 2021). 2019 yılında yerel ölçekte başlayıp kısa sürede küresel bir yayılım gösteren ve etkilerinin sektörel bazda ne kadar devam edeceği tam olarak kestirilemeyen insan hayatını derinden etkileyen ve kısa sürede pandemi ilan edilmesine neden olan Covid-19 bu duruma verilebilecek en güncel ve somut örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Gözle görülmeyen bir virüs günlük yaşantımızı, tüketim alışkanlıklarımızı, kullandığımız araçları, üretim biçimlerini global ölçekte farklılaştırmaya başlamıştır (Demirdöğmez vd., 2020). Salgın, ortaya çıkardığı sağlık problemlerinin yanı sıra endişe ve korkuya yol açmış, hastalığın yayılımını engellemeye yönelik çeşitli tedbirler alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu süreçte hastalıkla ilgili bilgilerin ortaya çıkmasıyla birlikte bulaş riskini azaltmak amacıyla ilk başta sosyal mesafeyi korumak adına sokağa çıkma yasakları, karantina vb. gibi daha önce geniş çapta uygulanmayan tedbirler uygulamaya konulmuş bu durum doğal olarak

¹ Doç. Dr. Adıyaman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi AD, herol@adiyaman.edu.tr

küresel ekonominin ciddi anlamda yavaşlaması ve sekteye uğraması gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Congar, 2020; Macit ve Macit, 2020; Demirel, 2021). Bir sağlık krizinin ekonomik krize dönüştüğü noktada, krizin başlangıç noktasının bir salgın hastalık olması Covid-19'un geçmişte yaşanan küresel krizlerden farklı olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Yergin ve Günsan, 2020).

Covid- 19 ve Sağlık Hizmetleri

Tüm dünyada beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan salgın sebebiyle çok sayıda hastanın birlikte ve aniden sağlık birimlerine başvurması nedeniyle birçok ülkede sağlık sistemleri çökme riski dahi yaşamıştır. Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre dünya genelinde 543 milyondan fazla Covid-19 vakası tespit edilmiş ve bu salgın nedeniyle 6.300.000'den fazla kişi hayatını kaybetmiştir (WHO, 2022). Bu süreçte birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de virüsün en çok etkilediği 65 yaş üstü, 20 yaş altı ve kronik hastalığı olan ve bağışıklık sistemi düşük olan vatandaşlara yönelik sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiştir. Yanı sıra virüsün yayılımının önlenmesi amacıyla yurt dışı seyahat kısıtlaması getirilmiş, yurt içi seyahatler ise bazı illerde kısıtlanmış veya izne tabii olarak sınırlandırılmıştır (Özkan ve Yücesan, 2020). Covid-19 pandemisi sırasında salgının çıkış yeri olan Çin'de dahil olmak üzere birçok ülkede uzaktan sağlık uygulamaları aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Çevrim içi duyuru araçları, veri paylaşımı ve öneriler için sıklıkla kullanılmıştır. Bu araçlarla sağlık çalışanlarına uzaktan bilgi ve eğitim akışı sağlanmaya çalışılmıştır. Buna örnek olarak Çin'in doğu bölgesine göre daha kısıtlı imkânlarla sahip olan batı bölgesinde multimodal bir tele-tıp ağı kurularak sorunlar aşılmaya çalışılmıştır (Alkan ve Mirici, 2020). Geniş bir çerçevede uzaktan verilen sağlık hizmetleri olarak tanımlanan tele-tıp, bünyesinde sanal gerçeklik, interaktif görüntüleme yöntemleri ve bilişim uygulamalarını barındırmaktadır (Çapacı ve Özkaya, 2020). Covid-19'a karşı mücadelede Çin'de uygulanan uzaktan sağlık uygulamalarına benzer çalışmalar birçok ülkede farklı şekillerde uygulanmaya çalışılmıştır. Online hekim görüşmeleri, evde sağlık hizmetleri ve uzaktan sağlık hizmetleri alanlarında çalışmalar yapılmıştır. Görüntülü görüşmeler ve telekonferans yoluyla tedavi hizmetleri gerçekleştirilmeye çalışılmıştır (Gemlik, Eldemir ve Aslanoğlu, 2021). Türkiye'de de Sağlık Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan "Hayat Eve Sığar" uygulaması ile tüm veri akışları anlık olarak vatandaşlara duyurulmaya çalışılmıştır. Salgın sürecinde hastalık ile ilgili tanı, tedavi ve korunma yolları, hastanelerin aldığı önlemler hakkında videolar ile bilgilendirmeler yapılmıştır. Dünyada tıp alanındaki geliş-

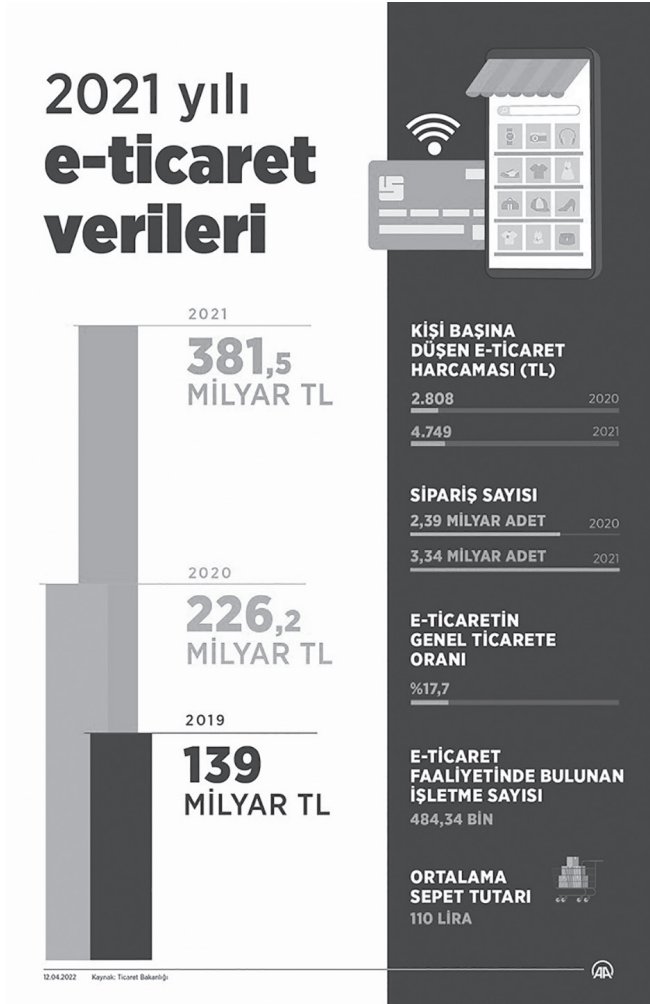
meler bu salgın sürecinde aşı çalışmalarında kendini göstermiş hızlı bir şekilde üretilen aşılarda (Sinovac, Biontech, Moderna, Astrazeneca, Sputnik V, Türkovac) sayesinde salgın büyük ölçüde kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Covid-19 Pandemisinin Ekonomiye Etkileri

Küreselleşme sürecinin zaman ve mekân üzerindeki hızlandırıcı ve daraltıcı etkileri, olumlu gelişmeleri hızlı bir şekilde bütün toplumlara taşırken aynı zamanda olumsuzlukların da hızla yayılmasına zemin hazırlayabilmektedir (Karakaş, 2020). Günümüzde şirketler yerel tüketiciye ulaşmanın ötesinde tüm dünyadaki tüketicilere ulaşmak için imkanlarını seferber etmektedir. Bu durum doğal olarak üretilen malların bir noktadan farklı noktalara taşınması esnasında çeşitli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Gelişen dünya ekonomisinin birbirine aşırı bağımlılığının etkileri pandeminin hızlı bir şekilde yayılmasında kendini göstermiştir. Pandemi sürecinin başlamasıyla birlikte her ne kadar ülkeler ilk anda sınırların kapatılması veya ulaşım faaliyetlerinin sınırlandırılması gibi tedbirler olsa da salgının yayılmasının önüne geçilememiştir. Günümüzde her alanda olduğu gibi ulaşım alanındaki olanaklar sayesinde dünyanın herhangi bir yerine kolay bir şekilde gerçekleştirilebilen seyahat bir şekilde kısıtlanabilmekte ancak üretim sürecinin bir anda sınırlandırılması ya da tamamen durdurulması mümkün olmamaktadır (Eroğlu, 2020). Covid-19 Pandemisi; turizm, tıbbi malzeme arzı, diğer küresel arz zincirleri, elektronik, finans, enerji ve gıda piyasaları ile kapsamlı bir biçimde sosyal faaliyetleri etkilemeye üretimden tüketime ekonomik döngünün her aşamasında derin izler bırakmaya devam etmektedir (Tunalı, 2020; Balci ve Çetin, 2020). Kaynaklardaki azalma ve çeşitli sektörlerde yaşanan daralmalar gibi negatif unsurlar bir araya geldiğinde işsizlik oranları da doğal olarak artış eğilimine girmektedir. Salgının ekonomik etkilerini azaltmak amacıyla her ülke çeşitli alternatifler uygulamaya koymuştur. Bunlar arasında; esnek/yarı zamanlı çalışmalar, işçi ödenekleri, firmalara sağlanan kredi imkânları ve vergi avantajları sayılabilir (Sarı, 2020). Dünya genelinde uygulanan tedbir ve önlemlerin 436 milyonun üzerinde işletmeyi etkilediği tahmin edilmektedir. Bu işletmelerin 232 milyonu üretim, 111 milyonu imalat, 51 milyonu konaklama ve yeme içme sektörü, 42 milyonu emlak ve diğer sektörler olarak sıralanmaktadır (Erol, 2020). Covid-19 salgını sektörel bazda önemli ve ani değişikliklere yol açtığı gibi tüketici boyutunda da geleneksel alışveriş şeklinden online alışverişe geçişi de hızlandırmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında tüketicilerin evde bulunma sürelerinin artması ve sınırlı saatlerde alışveriş yap-

ma durumları etkili olmuştur (Yılmaz ve Bayram, 2020). 2020 yılında online alışveriş miktarının bir önceki yıla göre %85 gibi büyük bir oranda arttığı görülmüştür (www.dunya.com). 2021 yılında e-ticaret 4.927 trilyon dolarlık hacme ulaşmış, 2022 yılında bu rakamın 5.695 trilyon dolar ve 2023'te ise 6.542 trilyon dolar olacağı öngörülmektedir (www.eticaret.gov.tr).

Ülkemizde pandeminin etkisini hızlı bir biçimde gösterdiği dönemde e-ticaret hacminin ve e-ticaret yoluyla verilen siparişlerin miktarında da önemli ölçüde artışın olduğu görülmektedir.

Covid-19 Pandemisinin Eğitime Yansımaları

Geleneksel anlamda eğitim faaliyetleri denilince okul, öğrenci ve öğretmen akla gelirken günümüzde uzaktan eğitim, mobil eğitim, e-öğrenme, mooc kursları, online eğitim, eğitimsel mobil gibi uygulamalar akla gelmektedir. İnternetin yaygınlaşması ve bilgiye ulaşma konusundaki yaşanan gelişmelerin “her yerde eğitim” anlayışının benimsenme sürecini hızlandırdığı söylenebilir (Doğan ve Koçak, 2020). Kendini sürekli güncelleyen eğitim sisteminde öğretmen, öğrenci ve ebeveynlerinde bu yeni modellere ayak uydurması zorunluluk halini almıştır (Türker ve Dünder, 2020). Covid-19 pandemisinden dünyada 63 milyon öğretmen ve 1.5 milyar öğrencinin etkilendiği düşünülmektedir (UNESCO, 2020). Beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan bu durum nedeniyle öğretimin kesintiye uğratılmadan sürdürülmesi gerekliliğinin anlaşılması açık ve uzaktan eğitime daha fazla yatırım yapılması gerektiğini geleneksel eğitim yaklaşımlarının yerine alternatif öğrenme yaklaşımlarına önem verilmesinin gerekli olduğunu göstermiştir (Can, 2020). Küresel bir salgın dolayısıyla yüz yüze eğitime alternatif olarak düşünülen ve uygulamaya konulan uzaktan eğitim, birbirinden farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğreticinin çok çeşitli yazılı, basılı materyaller ve işitsel araçlarla desteklenebilen farklı iletişim teknolojilerini kullanarak gerçekleştirdikleri bir eğitim modeli olarak ifade edilebilir. Bu modelde alıcı rolünde olan öğrenciler öğretimin amacı, yeri, zamanı ve yöntemi konusunda “bireysellik, esneklik ve bağımsızlık” imkanlarına sahiptir (Akyürek, 2020; Uşun, 2006). Dünya genelinde Covid-19 sebebiyle eğitime ara verilen ülkelerde hükümetler öğrenciler, öğretmenler ve ebeveynlere kullanabilecekleri çeşitli alternatifler sunmaya çalışmıştır (Eken, Tosun ve Eken, 2020). Bazı ülkelerde çevrim içi platformlar kullanılırken bazı ülkelerde televizyon ve diğer medya araçları sayesinde içerikler yayınlanmaya çalışılmıştır. Uzaktan eğitim konusunda bu süreçte toplumsal farkındalık sağlama adına sosyal medya araçları da sık sık kullanılmıştır (Can, 2020).

Türkiye’de Uzaktan Eğitim

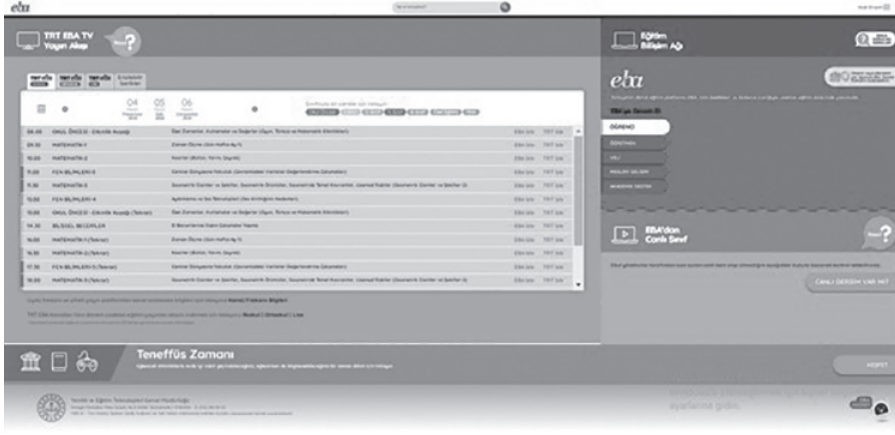
Türkiye’deki geçmişi Cumhuriyetin ilk yıllarına uzanan uzaktan eğitim, John Dewey’in Türk eğitim sistemiyle ilgili yazmış olduğu bir raporla eğitim sistemimiz içinde tartışılmaya başlanmıştır (Sarıtaş, 2009). 1933-1934 yıllarında Mektupla Öğretim Kurslarının düzenlenmesi düşüncesi, 1950 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü çalışmaları; 1960 yılında orta dereceli meslek okulu mezunlarına üniversite ola-

nağı sağlamak amacıyla mektupla öğretim yöntemi dikkat çeken uzaktan eğitim uygulamaları arasında sayılabilir (Koşar, 2005; Bayam ve Aksoy, 2002). Bu kapsamda bazı mesleki konularda mektupla eğitim verilmesi amacıyla 1961 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Mektupla Öğretim Merkezi kurulmuştur (Fidan ve Okan, 1975). Mektupla Öğretim Merkezi 26.09.1975 tarihinde Yaygın Yükseköğretim Kurumuna bağlanmıştır. Yaygın Yükseköğretim Kurumu, (YAYKUR) lise ve dengi okullardan mezun olarak bir üniversite ya da yüksekokula girme olanağı bulamayan öğrencilere toplumun gereksinim duyduğu alanlarda eğitim teknolojisinin bütün gereklerini kullanarak hükümet programlarında ve kalkınma planlarında yer alan hedefler doğrultusunda öğretim olanağı hazırlamak amacıyla 1975 yılında kurulmuştur (MEB, 1982; Kaya, 2002). 4 yıl boyunca çalışmalarına devam eden YAYKUR'un yürüttüğü programlar 1979 yılında yüksek öğretim kurumlarına devredilerek faaliyetine son verilmiştir. Türkiye'de de dünya ile paralel bir şekilde uzaktan eğitim çalışmaları yapılmakta ve günümüzde de başta üniversiteler olmak üzere hem eğitim kurumlarında hem de özel sektörde gittikçe ön plana çıkmaktadır (Yalçınkaya, 2021). Bu doğrultuda 6 Kasım 1981 tarihinde yürürlüğe giren 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu'nda ilk kez uzaktan eğitim faaliyetleri kapsamında 1982 yılında Anadolu Üniversitesinde Açıköğretim Fakültesi kurulmuş ardından 1990 yılında Fırat Üniversitesi uzaktan eğitim alt yapısını kurmuş 1991 yılında üniversite bünyesinde Fırat Televizyonu yayın hayatına başlamıştır. 1997 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesinde uzaktan eğitim uygulamalarına başlanmıştır. Sakarya Üniversitesi de uzaktan eğitim çalışmalarına ilk başlayan üniversiteler arasında yerini almıştır (Bozkurt, 2017; Yalçınkaya, 2021).

Uzaktan eğitimin akademide yasal alt yapısı ile ilgili olarak 25 Aralık 1999'da YÖK Ulusal Bilişim Derneği kurulmuş ve Uzaktan Eğitim Yönetmeliği hazırlanmıştır. 1999 yılında yürürlüğe giren Üniversiteler Arası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Yükseköğretim Yönetmeliği ile üniversitelerin internet üzerinden hizmet vermesine olanak sağlayan uzaktan eğitim programlarının kullanılmasının önü açılmıştır. Bu yönetmelikle uzaktan eğitimi mevcut geleneksel eğitim sistemine dahil etmek amaçlanmıştır (Çelik, 2017). 2010 yılında Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversiteleri bünyesinde kurulan Açık Öğretim Fakülteleri uzaktan eğitimin Türkiye'de yayılması ve ilerlemesine büyük katkı sunmuş daha sonra farklı üniversitelerde kurulan uzaktan eğitim merkezleri ile bu gelişim desteklenmiştir (Kırmızıgül, 2020). 1992 yılında Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Açık Öğretim Lisesi, 1997 yılında ise Açık İlköğ-

retim Okulu kurulmuştur. Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı teknoloji odaklı eğitim sistemini öğrencilerin ve öğretmenlerin kullanımına sunmak için alt yapısını güçlendirmiş, dünyada hızla gelişen ve yayılan uzaktan eğitim sistemine uyum sağlamak için farklı projeler ve uygulamalar da geliştirmiştir (Shaikh, 2021). Bu projeler arasında Fırsatları Artırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi Projesi olarak bilinen “FATİH Projesi” 2010 yılında eğitim alanında fırsat eşitliğinin sağlanması, okul ortamlarında eğitimin teknolojik materyallerle desteklenmesi ve derslerle ilgili uygulamalarda bilgi iletişim teknolojilerinin (BİT) etkin olarak kullanılması amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı ve Ulaştırma Bakanlığı tarafından ortaklaşa gerçekleştirilen bu kapsamdaki en büyük bütçeli projedir (FATİH Projesi, 2012). Bu projenin amacı, bakanlığın stratejik planı ve Bilişim Teknolojileri Politika Raporunda yer alan hedefler doğrultusunda öğrencilerin daha fazla duyu organına hitap edecek olan bilişim teknolojileri araçları sağlanarak bilişim teknolojileri destekli eğitim ve öğretimin gerçekleştirilmesi olarak belirtilmiştir (Güllüoğınar vd., 2013). Önemli bir eğitim projesi olan FATİH Projesi donanım ve yazılım altyapı, eğitsel e-içeriğın sağlanması ve yönetilmesi, öğretmenlerin hizmet içi eğitimi, bilinçli, yönetilebilir ve ölçülebilir BT kullanımının sağlanması, öğretim programlarında etkin BT kullanımı bileşenlerinden oluşmaktadır (fatihprojesi.meb.gov.tr).

Bilişim teknolojileri araçlarını kullanarak sınıf seviyelerine uygun, güvenilir ve doğru e-içerikler sunarak teknolojinin eğitime entegrasyonunu sağlamak amacıyla FATİH projesinin hedefleri doğrultusunda öğretmen ve öğrenciler için oluşturulan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) farklı, zengin ve eğitici içerikler sunmak, bilişim kültürünü yaygınlaştırarak eğitimde kullanılmasını sağlamak, içerikle ilgili ihtiyaçlara cevap vermek, sosyal ağ yapısıyla bilgi alışverişinde bulunmak, zengin ve gittikçe büyüyen arşiviyle derslere katkı sağlamak, bilgiyi öğrenirken aynı zamanda yeniden yapılandırabilmek, bilgiden bilgi üretmek, farklı öğrenme stillerine (sözel, görsel, sayısal, sosyal, bireysel, işitsel öğrenme) sahip öğrencileri de kapsamak, bütün öğretmenleri ortak bir paydada buluşturarak eğitime el birliğiyle yön vermelerine ön ayak olmak ve teknolojiyi bir amaç olarak değil bir araç olarak kullanmak amacıyla tasarlanan dijital bir eğitim platformudur (EBA, 2017). EBA, okul öncesinden başlayıp ortaöğretimin son sınıfına kadar, bütün kademelerde öğrenim gören tüm öğrencilere güvenilir bireysel öğrenme fırsatı sunup öğretim programına uygun ders ve kişisel gelişim içerikleri sunmaktadır (Güneş, 2021).

Zengin bir içeriğe sahip olan EBA'da 1.700'den fazla ders içeriği ve 40.000'nin üzerinde etkileşimli içerik ve dersler için ayrı ayrı alanlar oluşturulmuştur. Derslerle ilgili anlatımların dışında her sınıf seviyesine uygun alıştırmalar, testler, anlatımlı videolar, uygulamalar, özetler, projeler, çalışma kağıtları, destek anlatımlar gibi öğretmen ve öğrencilere sunulan çok sayıda içerik yer almaktadır. Bunun yanında dergiler, röportajlar, çizgi filmler ve oyunlar gibi birçok ilgi çekici içerik bulunmaktadır. Bu platformda öğretmen ve öğrenci etkileşim halinde ileti paylaşabilmekte, mesajlaşabilmekte, tartışma ve oylama yapabilmektedir (Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü, 2020).

Covid-19 Sürecinde Türkiye'de Eğitim

Ülkemizde Covid-19 pandemisine bağlı olarak tüm yurttaki karantina koşullarına benzer uygulamaların hayata geçirilmesiyle birlikte geleneksel sınıf ortamındaki yüz yüze eğitimin bir müddet için sonlandırılması ve tüm eğitimlerin çevrim içi platformlar ile televizyon ekranlarına taşınması zorunluluğu doğmuştur (www.psikolog.org). Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı TRT ile iş birliğine giderek TRT EBA İlkokul, TRT EBA Ortaokul, TRT EBA Lise kanallarıyla öğrencilerin yayın akışı dahilinde sınıf seviyelerine uygun olan dersleri izleyebilmelerine olanak sağlanmıştır. Yine EBA'ya entegre edilen öğretmen ve öğrencilerin kullanımına sunulan çevrim içi bir araya gelmelerini sağlayan "EBA Canlı Sınıf" uygulaması ile eğitim faaliyetlerinin aksamadan devam etmesinin önü açılmıştır (www.meb.gov.tr).

Uzaktan eğitim sürecinde sadece öğretmen ve öğrenciler değil eğitimin tüm bileşenleri etkilenmiştir. Eğitim öğretimde en önemli paydaş olarak sayılabile-

cek öğrencilerin bu süreçten nasıl ve ne şekilde etkilendikleri, yaşadıkları sorunlar ve sürece ilişkin algıları üzerinde düşünülmesi gereken önemli başlıklardandır. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenişine dönük uygulamalar hakkındaki görüşleri incelenmeye çalışılıp elde edilen bulgular üzerinden bir perspektif çizilmeye çalışılmıştır. Sosyal bilgiler doğası gereği disiplinlerarası bir alan olarak tabir edilmektedir. Sosyal bilim disiplinlerinin verilerinin 12-15 yaş arasındaki öğrencilerin zihinsel gelişim dönemleri göz önünde bulundurularak içeriğin düzenlenerek verildiği bir derstir. Pandemi sürecinde sosyal bilgiler dersi de 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda uzaktan eğitim şeklinde yürütülmüştür. Öğrenilmesi gereken kavramların sayısının yüzlerle ifade edildiği ve ağırlıklı olarak öğretmen odaklı işlenen bir dersin pandemi sürecinde uzaktan eğitim yoluyla işlenmesinin ortaokul öğrencilerinde nasıl bir algıya yol açtığı bu çalışmanın amacını teşkil etmektedir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitime uygunluğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin ders başarılarına olan etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin derse karşı ilgilerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenin performansını değerlendirmelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Öğrencilerin EBA'da yer alan sosyal bilgiler dersi içeriklerine ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Öğrencilerin EBA'nın kullanılabilirliğine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma, Covid-19 sürecinde uzaktan eğitim yoluyla işlenen sosyal bilgiler dersinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesini amaçlayan nitel bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarında veriler gözlem, görüşme ve yazılı dokümanlar olan belge, arşiv kayıtları vasıtasıyla elde edilir (Yin, 2017). Çalışmada, ortaokul öğrencilerinin görüşleri ve deneyimlerine dayalı olarak uzaktan eğitim sürecine yönelik derinlemesine bilgi elde etmek ve sonuçları ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Adıyaman ili merkez ilçede 2 devlet ortaokulunda 6. ve 7. sınıflarda öğrenim gören toplam 13 öğrenci, Gölbaşı ilçesinde öğrenim gören 17 öğrenci, Kahta ilçesinde öğrenim gören 8 öğrenciden oluşmaktadır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Adıyaman ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örneklem türlerinden kolay ulaşılabilir örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının sebebi, araştırmacılara yakın olan, telefon veya online yollarla ulaşılabilir katılımcılara ulaşmaya imkân sağlamasıdır.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Araştırma verileri araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Görüşme formunda kişisel bilgiler dışında öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine ilişkin deneyim ve görüşlerini değerlendirmek amacıyla açık uçlu sorular yer almıştır. Görüşme formu hazırlanırken alan yazında araştırma konusuyla ilgili olduğu düşünülen çalışmalar derinlemesine bir şekilde incelenmiş görüşme soruları için ön çerçeve oluşturulmuştur. Sorular hazırlanırken bilimsel ilkelerin göz önünde bulundurulmasına özen gösterilmiştir. Bu doğrultuda soruların açık ve anlaşılır olmasına araştırmanın amacına uygun olmasına görüşme yapılacak öğrencileri yönlendirmemesine dikkat edilmiştir. Geliştirilen soru formu alanda uzman iki akademisyenin ve 3 sosyal bilgiler öğretmeni eleştirilerine sunulmuştur. Geri dönütler doğrultusunda formda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonra görüşme formunun anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla 4 öğrenciyle ön görüşme yapılmıştır. Araştırma verileri belirlenen okullarda öğrenim gören 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin bir kısmıyla odak grup görüşmesi yoluyla öğrencilerin öğrenim gördüğü okullara araştırmacı tarafından gidilerek yapılmış, yüz yüze görüşme olanağı bulunamayan öğrencilerle genel ağ bağlantısı kullanılarak sesli görüşmeler kayıt altına alınarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi ile veriler kodlama sürecine tabi tutulmuş böylece kategori/temalara ula-

şılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan erkek öğrencilere “EÖ” kız öğrencilere ise “KÖ” şeklinde kod verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Cinsiyet	f	%
Kız	17	44.74
Erkek	21	55.26

BULGULAR

Covid-19 sürecinde sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitim ile işlenmesine ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşlerinden elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Uzaktan Eğitime Uygunluğuna İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f
Sosyal bilgiler dersi ve uzaktan eğitim	Uygun	Derse ilişkin olumlu algı	Sözel ağırlıklı bir ders olması	9
			Uygulamaya dönük bir ders olmaması	5
			Ezber bir ders olması	11
	Uygun değil	Dersin özelliği	Anlatıma dayalı olması	6
			Dersin sıkıcı olması	8
			Ezber bir ders olması	9
			Ders takibini zorlaştırması	5
		Donanım	Dersi ve öğretmeni hissedememe1	1
			İletişim problemi olması	2
			Zamanın kısıtlı olması	4
			Uzaktan eğitime bağlanacak araç gereç yokluğu	14

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 2’de öğrencilerin sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesine dair görüşleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitim ile işlenmesine yönelik olumsuz bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir. Bu araştırmaya özellikle köyler-

den katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun uzaktan eğitim sürecinde dersi araç gereç (bilgisayar, tablet, internet vb.) yokluğu nedeniyle yeterli düzeyde takip edemedikleri tespit edilmiştir. Konuya ilişkin bazı öğrencilerden yapılan alıntılar şu şekildedir: “Sosyal bilgiler bence ezber ağırlıklı bir ders böyle bir ders yüz yüze de olsa uzaktan da olsa benim için çok fark etmiyor. Öğretmen sınıfta da anlatıyordu. Uzaktan eğitimde de yine kendisi anlatıyor.” (EÖ11) “Ders zaten sıkıcı ezberlenmesi gereken bir sürü şey var. Ezber konularını öğretmen- den canlı dinlemek daha iyi” (KÖ17) “Sosyal bilgiler dersinde öğrenilmesi ge- reken konular çok fazla öğretmenimi yanımda hissetmek istiyorum. Bana soru sorsun ben öğretmene soru sorayım istiyorum.” (EÖ2) “Derse birkaç defa katılabildim. Evimizde internet bağlantısı yok. Sadece babamın telefonundan katılabildim. Tabletım de yok bilgisayarım da yok. Köydeki arkadaşlarımla hep- si benim gibi.” (KÖ4)

Tablo 3. Sosyal Bilgiler Dersinin Uzaktan Eğitimle İşlenmesinin Öğrencilerin Ders Başarılarına Olan Etkisine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f
Ders başarısına katkı	İçerik ve motivasyon	Olumlu	Motive olma	6
			Soru çözümlerinin olması	5
			Etkinliklerin çeşitli olması	5
			Dersi sevme	4
	Dersini İşlenişi ve ortam	Olumsuz	Sınıf atmosferinin olmaması	2
			Öğretmeni takipte zorlanma	8
			Soru soramama	6
			Dersi sevmeme	5
			Not tutma zorunluluğu	6
			Telefon ve tabletle ilgilenme	2
			EBA'nın dersten atması	4
			Ses kesilmesi	5

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 3'te sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin ders başarılarına olan etkisine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitim ile işlenmesinin ders başarılarına herhangi bir katkı sağlamadığı yönünde görüş

bildirdikleri görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin ders başarılarına olumlu katkı sunduğunu belirten öğrencilerin sistemden memnun oldukları bu memnuniyetin uzaktan eğitimle birlikte yapılan ders içi etkinliklerle ve öğrencilerin içsel motivasyonu ile ilişkili olduğu yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir. Konuya ilişkin bazı öğrencilerden yapılan alıntılara şu şekildedir “Pandemi sürecinde dersin uzaktan eğitimle yapılması bende dersi takip etme, eksikliklerimi giderme konusunda fayda sağladı. Çünkü başka alternatifim yoktu.” (EÖ5) “Soru çözümlerinin ayrıca olması anlamadığım veya yanlış yaptığım soruları anlamamda yardımcı oldu.” (KÖ8) “Ders sırasında sürekli not tutma gerekliliği dersi takip etmemi zorlaştırdı. Not tutmasam tekrar edemiyordum. Bu durum beni zorladı.” (EÖ16) “Yüz yüze eğitimde öğretmenim düzenli bir şekilde ödev veriyordu. Bu ödevleri kontrol ediyordu. Uzaktan eğitimde ödev veriyordu. Ancak çoğu zaman kontrol etmiyordu ya da zaman bulamıyordu.” (KÖ13) “Ders işlenirken ister istemez elim tablete veya telefona gidiyordu. Bu durum hem beni rahatsız ediyordu hem de başarıyı olumsuz etkiledi.” (EÖ19)

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersinin Uzaktan Eğitimle İşlenmesinin Öğrencilerin Derse Karşı İlgilerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f	
Uzaktan eğitimin etkisi	İlgiyi artırması	Öğretmen ve dersin içeriği	Öğretmenin anlatım tekniği	6	
			Konuların ilgi çekmesi	5	
	İlgiyi azaltması	Ders saati ve ortam	Dersin sabah erken saate olması	4	
			Sesin öğretmen tarafından kapatılması	6	
			Evde dikkatin dağılması	6	
		Dersin işleniş şekli	Sürekli not tutma zorunluluğu hissetme	9	
			Soru sormama	6	
			İlgi çekici olmama	4	
		Alt yapı sorunları Katılım	Sistemin hata vermesi	4	
			Az sayıda öğrencinin katılımı	2	
			Düzenli katılım sağlayamama	11	
			Sürekli ekrana bakmanın göz sağlığını etkilemesi	2	
		Sağlık Donanım yokluğu	Bilgisayar, tablet veya cep telefonunun olmaması		14

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 4’te sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin derse olan ilgilerine olan etkisine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir bölümünün sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitim ile işlenmesinin derse olan ilgilerini azalttığı yönünde görüş beyan ettikleri görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin derse olan ilgilerine olumlu katkı sunduğunu belirten öğrencilerin özellikle öğretmenlerinin dersi işleyiş şekli ve derse karşı olan ilgilerinin fazla olmasının derse ilgilerini artırdığını belirttikleri görülmektedir. Konuya ilişkin bazı öğrencilerden yapılan alıntılar şu şekildedir: “Öğretmenim dersi çok güzel anlatıyor. Dersi işleme şeklini seviyorum. O nedenle ilgim değişmedi.” (EÖ12) “Derse evden katılınca odamdaki eşyalar, ailem ya da kardeşlerim ilgimi dağıtıyordu. Derse odaklanamıyordum.” (KÖ7) “Okulun belirlediği saatlerde bazen katılamıyordum. Dersi kaçıırıyordum. Tekrar imkânı da olmayınca açıkçası bazı konularda eksikliklerim oldu. Bazı arkadaşlarımda katılmıyordu.” (EÖ9) “Hastalık döneminde ara sıra babamın cep telefonundan derse giriyordum. Açıkçası ben çoğu şeyi öğrenemedim. Derslerden uzaklaştım. Buna sosyal bilgilerde dahil.” (KÖ2)

Tablo 5. Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Performansını Değerlendirmelerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f
Öğretmenin Bilişim Teknolojileri Kullanma Becerisi	Öğretmenin yeterliliği	İyi	Sistemi başarılı bir şekilde kullanabilmesi	21
			Çok yoğun çaba harcaması	16
			Anlaşılır bir şekilde anlatabilme	13
			Öğrenci derse katılmadığında ders notlarının sosyal medya üzerinden ulaştırılması	22
	Bilgisayar kullanma becerisi	Yeterli değil	Telefondan katılımın verimliliği düşürmesi	4
			Sorunlara hızlıca müdahale edememe	3
			Öğrenciye sorup çözüme ulaşma	1
			Bağlantı kesintisinden sonra sisteme bağlanmama	2
			Ödev kontrolünün düzenli yapılmaması	11
			Değerlendirmeyi tam olarak yapmama	12
Ödevlerin sosyal medyadan gönderilmesi	9			

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 5’te uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin sosyal bilgiler öğretmenlerinin performanslarını değerlendirmelerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin önemli bir kısmı uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenin yoğun bir çaba harcadığını, sistemsel sorunlar yaşandığında herkese ulaşma adına alternatif olarak sosyal medya araçları vasıtalarıyla kendilerine ulaştığını, dersin anlaşılabilirliğini artırma konusunda fedakârca bir tutum sergilediklerini belirtmiştir. Bir kısım öğrenci ise sosyal bilgiler öğretmenin bilgisayar yerine cep telefonu ile derslere katıldığını bunun da zaman zaman sorunlara yol açtığını belirtmiştir. “Öğretmenim ben ya da diğer arkadaşlarım derse katılmadığımızda bize bir şekilde ulaşıyordu. Ya WhattsApp’tan ya da anne babamıza telefonda veya internetten ulaşıp ödev veya konu anlatımlarıyla ilgili notları bize ulaştırıyordu. Bazen biz de öğretmenimizi arıyorduk.” (KÖ4) “Sosyal bilgiler öğretmenimiz çoğu zaman cep telefonundan katılıyordu. O şekilde katıldığı zaman sorunlar çıkıyordu. Buna çok şahit oluyorduk.” (KÖ1) “Birkaç defa öğretmenimiz EBA’da sorun olduğunda bize de soruyordu. Sınıfta bilgisayarı iyi olan arkadaşlar vardı. Onlar bazen öğretmenimize yardımcı oluyordu.” (EÖ7) “Bazen öğretmen ödev veriyordu. Ödevleri yapıyordum. Ama ne derste ne de dersten sonra EBA’da ödevleri kontrol ettiğiyle ilişkili bir şey söylemiyordu. Öyle olunca da insanın ödevleri yapası gelmiyordu.” (EÖ6) Öğretmenimiz bazen “çocuklar ben size ödevleri WhatssApp grubundan göndereceğim” diyordu. Bazen gönderdiklerini açamıyorduk. Bir de o şekilde gönderince bilgisayarı olmayanlar zorlanıyordu. Çünkü herkesin evinde bilgisayar ya da tablet yok ki. Milli Eğitimin bunu düşünmesi gerekmez mi?” (KÖ15)

Tablo 6. Öğrencilerin EBA’da Yer Alan Sosyal Bilgiler Dersi İçeriklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f
EBA’nın etkisi	Kolaylaştırıcı yön	Pekiştirme İçerikler	Tekrar yapmaya olanak tanınması	6
			Ekstra kaynak olarak kullanılabilmesi	3
			Görsellerin bilgilendirici ve eğlenceli olması	6
			Yeni bilgiler edinilebilmesi	8
			Etkinliklerin anlamayı kolaylaştırması	
			Videoların ilgi çekici olması	6
			Soruların çözümlerinin olması	5
	Zorlaştırıcı yön	İçsel dışsal faktörler	Sıkıcı olma	11
			Sanal ortamda anlayamama	6
			İçeriklerin tatmin etmemesi	13
		Ders videolarının ihtiyacı karşılamaması	9	

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 6’da araştırmaya katılan öğrencilerin EBA’da yer alan sosyal bilgiler ders içeriklerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Öğrenciler sosyal bilgiler der- siyle ilgili EBA’da yer alan içeriklerin dersin anlaşılabilirliğini artırdığını, özellikle konu tekrarı yapma ve pekiştirme konusunda EBA’nın önemli rol üstlendiğini belirtmişlerdir. Bazı öğrencilerin EBA’da yer alan içerikleri ekstra ders kaynağı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. EBA’da sosyal bilgiler dersi içerikleriyle ilgili olumsuz bakış açısına sahip olan öğrencilerin ise özellikle ders anlatım videolarının kendilerini yeterince tatmin etmediği noktasında fikir beyan ettikleri görülmektedir. Konuya ilişkin bazı öğrencilerden yapılan alıntılar şu şekildedir: “Öğretmenimiz dersi anlattıktan sonra istediğim zaman sosyal bilgiler veya diğer derslerle ilgili videolu anlatımlara bakabiliyordum. Ya da soru çözebiliyordum. Bu güzel oluyordu.” (EÖ 11) “EBA’da en çok sevdiğim şey soru çözümlerinin olmasıydı. En azından nasıl çözüldüğünü anlayabiliyordum. Şimdi bile bazen bakıyorum.” (KÖ4) “Corona döneminde açıkçası çok fazla bir şey anlamadım. Bana itici, zorla yapılan bir işmiş gibi geliyordu.” (KÖ3) “EBA’daki dersleri anlatan hocaların videoları kısacaktı. Neden daha uzun değildi? Anlamadım. Evdeydik zamanımız da vardı. Keşke daha uzun anlatımlar olsaydı. Belki anlamadığımız yerleri daha kolay anlardık.” (EÖ1)

Tablo 7. Öğrencilerin EBA’nın Kullanışlılığına İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kod	Açıklama	f
EBA’nın kullanışlılığı	Avantaj	Sosyalleşme aracı Motivasyon	Etkileşime imkân tanınması	3
			İçeriklere erişimin kolay olması	17
			Puan toplama özelliğinin olması	4
			Düzen ve disiplini sağlaması	3
			Ücretsiz olması	9
	Dezavantaj	Tek taraflı olması İçerik Sistem sorunları	Soru sorma imkânı olmaması	8
			Çekici gelmemesi	4
			Konu anlatımlarının kısa olması	3
			Puan toplama özelliğinin olması	3
			Ödev yükleme sorunu olması	7
			Sistemin yoğunluk oluşunca hata vermesi	12
			Sistemin dersten atması	2

*Bazı öğrenciler birden fazla fikir beyan etmişlerdir.

Tablo 7’de araştırmaya katılan öğrencilerin EBA’nın kullanılabilirliğine ilişkin görüşleri yer almaktadır. EBA’nın pandemi sürecinde gittikçe asosyal hale gelen öğrencilerin bir araya gelebilecekleri bir platform olması öğrencilerin değerlendirmelerinde kendisini göstermiştir. EBA’nın kullanılabilirliği konusunda eleştirileri olan öğrencilerin ağırlıklı olarak sistemin tek taraflı olması, yoğunluk olunca hata vermesi veya dersten atmasının motivasyonlarını bozduğu konusunda görüş beyan ettikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan bazı öğrencilerin EBA’nın puan toplama özelliğini beğenmelerine rağmen bazı öğrencilerinde bu uygulamanın kendilerini olumsuz etkilediği noktada değerlendirme yaptıkları görülmektedir. Konuya ilişkin bazı öğrencilerden yapılan alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

“Bazen EBA sayesinde arkadaşlarımdan haberdar oluyordum. En azından birbirimizin sesini duyuyorduk yüzünü görebiliyorduk. Bu iyi oluyordu.” (EÖ3) “EBA’nın güzel tarafı derslerin ne zaman ne kadar süreyle yapılacağı belliydi. Okul gibi olmasa da gün içinde ne yapacağımızı biliyorduk. Kendimizi ona göre ayarlıyorduk.” (KÖ11) “Milli Eğitimin EBA’yı hazırlamış olması çok iyi hele ki ücretsiz olması bence mükemmel. Ücretli olsaydı çok zor olurdu. Bence EBA bizi hastalık döneminde biraz da olsa kurtardı. Hiç olmamasındansa bence iyi.” (EÖ17) “EBA’da öğretmen soru soruyor. Ama zaman azlığı sebebiyle biz istediklerimizi soramıyoruz. Öğretmenim ister istemez hızlı anlatıyordu.” (EÖ4) “Ben EBA’daki puan toplama özelliğinden hoşlanmadım. Bazı arkadaşlar için iyi olabilir ama ben beğenmedim. Niye olsun ki? Açıkçası kendimi kötü hissediyordum” (KÖ5) “Bence EBA’daki en büyük problem herkes derslere katılınca hep hata vermesiydi. Bazen dersten atıyordu. Derse yeniden katılmak sorun oluyordu. Ben bazen böyle olunca tekrar katılmıyordum.” (KÖ18)

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Dünya tarihinde yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik ve askeri alandaki bazı gelişmeler etki alanı açısından zaman zaman yerel ölçekte başlayıp küresel ölçekte sonuçları olan olaylara yol açabilmektedir. Günümüzde sağlık sektöründe yaşanan herhangi bir gelişme kısa sürede dünyaya yayılabilmektedir. Dünya geneline hızla yayılan ve etkilerinin ilerleyen yıllarda daha net bir biçimde görüleceği belirtilen Coronavirüs Çin’de görülmeye başlanmasından sonra 6 ay gibi kısa bir süre içerisinde neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır. Covid-19 Pandemisi başta sağlık olmak üzere neredeyse her sektörü etkilemiştir. Etkilenen sektörlerin başında eğitimde yer almaktadır. Salgının Dünya Sağlık Örgütü (WHO)

tarafından pandemi olarak ilan edilmesiyle birlikte birçok ülke eğitim öğretim faaliyetlerinin aksamaması adına alternatif çözümler üretmeye başlamıştır. Bu alternatifler arasında en yoğun şekilde kullanılan uzaktan eğitim olmuştur. Alt yapısı olan her ülke ilkokuldan yüksek öğretime kadar neredeyse her kademede uzaktan eğitime geçmeye başlamıştır. Salgın sürecinde ülkemizde de birçok ders uzaktan eğitim yoluyla işlenmiştir. Bu dersler arasında sosyal bilgiler dersi de bulunmaktadır. Birçok disiplini bünyesinde barındıran, öğrencinin çok yönlü gelişim sürecine katkı sunan sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitim yoluyla işlenmesinin öğrencilerin gözüyle değerlendirilmesinin önemli olacağı düşüncesinden hareketle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin büyük bir bölümünün sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitime uygun olmadığı yönünde bir algıya sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Dersin içeriği nedeniyle bazı öğrenciler tarafından “ezber, sıkıcı ve teorik yoğunluğu fazla” bir ders olarak algılanmasının bu bakış açısının oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Akgül ve Oran (2020), sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesine ilişkin yaptıkları çalışmada öğrencilerin yüz yüze eğitim sisteminin uzaktan eğitim sistemine oranla daha faydalı olduğu yönünde görüş birliği içerisinde olduklarını tespit etmiştir. Bu çalışmada dersin uzaktan eğitime uygun olduğunu düşünen öğrencilerinde “ezberlenmesi gereken, dinlenirse de öğrenilecek” ders algısından dolayı sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitime uygun olduğunu düşündükleri görülmüştür. Bu çalışmada köy ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin çok büyük bir bölümünün donanım yokluğundan dolayı uzaktan eğitime çok az katıldıkları veya hiç katılmadıklarının ortaya çıkması çarpıcı bir sonuç niteliğindedir. Seyhan (2021), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının pandemi sürecindeki uzaktan eğitim deneyimlerini incelediği çalışmasında kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin bilgisayarlarının olmaması nedeniyle dersleri takip etme, ilgili materyalleri indirmede zorlandıklarını, bazı öğrencilerin internet bağlantılarının olmadığını belirlemiştir. Pandemi döneminde uzaktan eğitimle verilen sosyal bilgiler dersini yürüten öğretmenlerle yapılan çalışmalarda öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik olumsuzlukların başında alt yapı eksikliği, donanım konusundaki yetersizlikler, canlı derslere katılımın düşüklüğünü belirttikleri bunu da sosyoekonomik durumun düşük olmasına bağladıkları ortaya çıkmıştır (Elçi ve Tünkler, 2022; Korkut ve Memişoğlu, 2021). Covid-19 her ne kadar tahmin edilemeyecek bir hızda yayılım gösterse de ülkemizde eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütücüsü olan Milli Eğitim Bakanlığının ülkenin sosyoekonomik gerçekliğini gözö-

nünde bulundurarak daha kapsayıcı bir şekilde organize olması uzaktan eğitim sürecinin sonunda kırsal-kentsel ayrımının yapılmasının önüne geçebilirdi. Özellikle kırsal kesimde yaşayan öğrencilerde oluşan öğrenme kayıplarının ve bilgi eksikliklerinin üst sınıflarda problem yaratacağı göz ardı edilmemelidir. Millî Eğitim Bakanlığının birkaç yıl içerisinde sonuçları net bir şekilde görülecek bu duruma karşı ivedilikle kalıcı tedbirler alması faydalı olacaktır. Yüz yüze iletişimin ruhundan yoksun olarak yürütülen uzaktan eğitimin akademik yetersizlikleri olan bir mezun kitlesi yaratabilme potansiyeli yüksektir (Lau, Yang ve Dasgupta, 2020). Yeşilyurt (2021), yaptığı çalışmada uzaktan eğitime katılımın özel okullarda daha yüksek, devlet okullarında ve özellikle de köy okullarında devam durumunun düşük olduğunu tespit etmiştir. Her iki çalışmanın bulguları bu yönüyle birbirini desteklemektedir.

Bu çalışmada sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin ders başarısına çok fazla katkıda bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında öğrencilerin yüz yüze eğitim alışkanlıklarının etkili olduğu tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimle işlenmesinin öğrencilerin derse olan ilgisine katkı sunmanın ötesinde ilginin azalmasında etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sonucun ortaya çıkmasında ders saatinin yetersizliği, öğretmenin dersi işleyiş şekli, öğrencilerin düzenli katılım sağlayamamasının etkili olduğu söylenebilir. Donanım yokluğu nedeniyle uzaktan eğitim faaliyetlerine katılmayan öğrencilerde derse karşı ilginin önemli ölçüde azaldığı tespit edilmiştir. Bunun dışında bazı öğrencilerin de sistemden kaynaklı bazı teknik problemleri öne sürerek derslere yeterli katılım sağlamadıkları tespit edilmiştir. Çalışmada ortaya çıkan dikkat çekici husus öğrencilerin evde ebeveynlerinin olduğu zamanlarda bile ders esnasında internette gezindikleri veya tableten oyunlara daldıklarını bunun da derse motive olmalarında sorun yarattığını ifade etmeleri olmuştur. Uzaktan eğitim süreci öncesinde sosyal bilgiler dersi başarısı yüksek olan ve derse ilgi duyan öğrencilerin uzaktan eğitimin ders başarılarına katkı sunduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin uzaktan eğitim sürecini avantaja dönüştüren, derslerin belirli bir program dahilinde yapılmasını onaylayan öğrenciler olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin büyük bölümünün sosyal bilgiler öğretmenlerinin performanslarını “başarılı” buldukları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler öğretmenlerinin bu süreçte yoğun çaba sarf ettiğini, ortaya çıkan sorunların çözümü konusunda hızlı hareket ettiklerini beyan etmişlerdir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerine ulaşmak, ödev ver-

mek veya öğrenci takibi yapmak için sosyal medya araçlarından yoğun bir şekilde faydalandıkları ortaya çıkmıştır. Elçi ve Tünkler (2022), Covid-19 sürecinde yapılan uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunlukla internet bağlantısı üzerinden telefon ve bilgisayar teknolojilerini kullanarak, EBA, Zoom ve WhatsApp aracılığıyla eğitim faaliyetlerini gerçekleştirdiklerini tespit etmiştir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenin performansını yeterli bulmayan öğrencilerin de olduğu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler öğretmenin derse sürekli cep telefonundan bağlanmasının bağlantı problemlerine yol açtığını belirtmiştir. Tanta (2021), uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelediği çalışmasında bazı öğretmenlerin dersi cep telefonu aracılığıyla işlediğini bunun da ders sırasında mesaj bildirimleri, arama veya ekranın küçük olması vb. sorunlara yol açtığını belirlemiştir. Bu yönü ile araştırmadan elde edilen bulgular ile yukarıda bahsi geçen çalışmaların sonuçları önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir kısmının uzaktan eğitim sürecinde ödev kontrollerini düzenli yapmadığı, öğrencilerin öğretmenlerinden zamanında geri dönüt alamadıkları ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmalarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde değerlendirme süreci ile ilgili olarak öğrenci öğrenmelerini etkili şekilde değerlendiremedikleri, ulaşılamayan öğrencilerle iletişim kopukluğu, öğrencilerin internet yetersizliği, iletişimin etkililiğine ve sürekliliğine engel oluşturan faktörler olarak belirlenmiştir (Çakın ve Akyavuz, 2020; Elçi ve Tünkler, 2022). Bu çalışmada öğrencilerle yapılan görüşmelerde ulaşılan dikkat çekici bulgulardan bir tanesi de bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin canlı ders uygulaması sırasında veya karşılaştıkları bazı teknik sorunların çözümü bulamadıklarını hatta çözüm noktasında öğrencilere sordukları ortaya çıkmıştır. Elçi ve Tünkler (2022), yaptıkları çalışmada öğretmenlerin birçoğunun alan bilgilerinin teknolojiye entegre etme noktasında sorun yaşadıklarını ifade ettiklerini tespit etmiştir. Bu durum öğretmenlerin bir kısmının özellikle bilişim teknolojileri konusunda eksiklikleri olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığın öğretmenlerin bilişim teknolojileri becerilerini geliştirmeleri konusunda hizmet içi eğitim vermesi ileride yaşanması muhtemel böylesi durumlarda ortaya çıkabilecek aksaklıkların önüne geçilmesinde fayda sağlayacaktır.

Bu çalışmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün EBA'da yer alan sosyal bilgiler dersiyle ilgili içerikleri beğendikleri ortaya çıkmıştır. EBA'daki video ve görsellerin ilgi çekici olması, etkinliklerin eğlendirici ve öğretici ol-

masının bunda etkili olduğu söylenebilir. Ders kitabı dışında yeterli kaynağı olmayan bazı öğrencilerin EBA'yı alternatif kaynak olarak değerlendirdikleri ortaya çıkmıştır. EBA'da sosyal bilgiler dersi içerikleri beğenmeyen öğrencilerin genelde sanal ortama uyum sağlayamayan, dersi sıkıcı olarak değerlendiren öğrenciler oldukları görülmüştür. EBA'da derslerin belirli bir program dahilinde yapılması, platformun ücretsiz olması, herhangi bir sınırlamanın olmaması, ders içeriklerine erişimin hızlı ve kolay olması, konuları tekrar imkânı tanınması öğrencilerin EBA'ya karşı olumlu algı geliştirmelerinde etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Aksoy (2017), yaptığı çalışmada öğretmenlerin EBA'nın pekiştirme yapma ve kalıcı öğrenme sağlama açısından yararlı olduğu konusunda kanaate sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Çakmak ve Taşkiran (2017), yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin EBA'nın öğrenciler için dersin tekrarını yapabilecek imkânlar sunması açısından faydalı olduğunu belirttikleri görülmüştür. Yeşilyurt (2019) yaptığı çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin EBA'nın kullanımının öğrencinin anlaşılmayan konuların tekrarının yapılmasının yanı sıra çoklu zekâ ortamı sağlaması ve öğrencinin bireysel çalışmasını desteklemesi açısından yararlı olduğunu ifade ettikleri belirlenmiştir. Buna karşın bu çalışmada EBA'da soru sorma imkanının olmaması, konu anlatım videolarının kısa olması, ödev yükleyememe, sistemin yaşanan yoğunluk nedeniyle zaman zaman hata vermesi veya dersten atmasının öğrencilerde EBA'ya karşı olumsuz algının oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Recepoğlu (2022), sosyal bilgiler öğretmenlerinin pandemi sürecinde EBA hakkındaki görüşlerini incelediği çalışmasında öğretmenlerin EBA'nın kullanımında öğrencilerin yaşadığı problemleri sıralarken internet bağlantısına sahip olmama, donanım eksikliği, sistemsel bağlantı sorunları, öğrencilerin ilgisizliği, pandeminin yarattığı kaygı ve stres olduğunu tespit etmiştir.

Pandemi sürecinde Millî Eğitim Bakanlığının EBA'yı aktif bir biçimde kullanıma sokması aksayan eğitim öğretim sürecindeki problemleri bir nebze çözmüştür. Sistemin öğretmen ve öğrenciler tarafından çok yoğun bir biçimde kullanılmasının yarattığı bazı teknik sorunların yaşanması olağan karşılanabilir. Ancak kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin merkezi yerlerde yaşayan öğrencilere göre uzaktan eğitim faaliyetlerine yeterli düzeyde katılım sağlayamadıkları ve EBA'dan faydalanamadıkları yadsınamaz bir gerçek olarak göz önünde bulundurulurken bu öğrenciler için tedbirler alınması elzemdir.

KAYNAKLAR

- Akgül, G., ve Oran, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ortaokul öğrencilerinin ve öğrenci velilerinin pandemi sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 15-37.
- Akgün, E., Yılmaz, E. O ve Seferoğlu, S. S. (2011). Vizyon 2023 strateji belgesi ve fırsatları artırma ve teknolojiyi iyileştirme hareketi (FATİH) projesi: Karşılaştırmalı bir inceleme. *Akademik Bilişim*, 2-4.
- Aksoy, N. (2017). *EBA (Eğitim Bilişim Ağı)'nın kullanım amacı, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Akyürek, M. İ. (2020). Uzaktan eğitim: bir alan yazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Alkan, A. ve Mirici, N. A. (2020). Covid-19 Pandemisinde tele-medicine. Güntülü Ak ve Ülkü Yılmaz (Ed.), *Covid-19 pandemisinden öğrendiklerimiz, gelecek öngörülerini ve yarının planlanması* içinde (241-246), TÜSAD Eğitim Kitapları Serisi. İstanbul: Türkiye Solunum Araştırmaları Derneği.
- Balcı, Y. ve Çetin, G. (2020). Covid-19 pandemisinin Türkiye Ekonomisinde istihdam ve çalışma hayatı üzerindeki etkileri: Sorunlar ve çözüm önerileri.
- Bayam, Y. ve Aksoy, M. S. (2002). Türkiye'de Uzaktan Eğitim ve Sakarya Üniversitesi Uygulaması, *SAU Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1) 169-175.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye'de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Can, E. (2020). Coronavirüs (Covid-19) pandemisi ve pedagojik yansımaları: Türkiye'de açık ve uzaktan eğitim uygulamaları. *AUAd*, 6(2), 11-53.
- Congar, K. (2020). Koronavirüs: Modern tarihin en kapsamlı yasaklarını Avrupada hangi ülkeler uyguluyor? <https://tr.euronews.com/2020/03/21/avrupa-da-hangi-ulkeler-koronavirussebebiylekarantina-ve-sokaga-cikma-yasagi-uyguluyor> (Erişim: 01.04.2020).
- Çakın, M. ve Külekçi Akyavuz, E. (2020). Covid-19 süreci ve eğitime yansması: Öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 6 (2), 165-186. Doi: 10.24289/ijsser.747901
- Çakmak, Z. ve Taşkıran, C. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin perspektifinden eğitim bilişim ağı (EBA) platformu. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (9)285-295.
- Çapacı, M. ve Özkaya, S. (2020). Covid-19 pandemi döneminde tele-tıp uygulamaları, *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 25(1),260-263. Doi: 10.21673/anadoluklin.738672.
- Çelik, D. (2017). *Türkiye üniversitelerinde uzaktan eğitim merkezleri uygulamalarının yetişkin eğitimi açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi.
- Demirdöğmez, M., Taş, H. Y. ve Gültekin, N. (2020). Koronavirüs'ün (covid-19) e-ticarete etkileri. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 125-144. Doi: 10.26466/opus.734447.

- Demirel, S. (2021). Covid-19 Pandemisinin kredi ve mevduata etkisi (2019- 2020). *Journal of Banking and Capital Markets Research*, 5(12), 22-37.
- Doğan, S., & Koçak, E. (2020). EBA sistemi bağlamında uzaktan eğitim faaliyetleri üzerine bir inceleme. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (14), 110-124.
- EBA (2017). *EBA Hakkında*. 06.05.2022 tarihinde <http://www.eba.gov.tr/hakkimizda> adresinden erişilmiştir.
- Eken, Ö, Tosun, N. ve Eken, D. T. (2020). Covid-19 salgını ile acil ve zorunlu uzaktan eğitime geçiş: Genel bir değerlendirme, *Milli Eğitim*, 49(1), 113-128.
- Elçi, İ. ve Tünkler, V. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin covid-19 döneminde gerçekleştirilen acil uzaktan eğitim sürecine ilişkin deneyimleri ve yeni normale dair öngörülerini. *Yaşadıkça Eğitim*, 36(2), 307-324.
- Eroğlu, E. (2020). Covid-19'un ekonomik etkilerinin ve pandemiyle mücadele sürecinde alınan ekonomik tedbirlerin değerlendirilmesi. *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.
- Erol, I. S. (2020). Covid-19'un işletmeler ve çalışanlar üzerindeki etkisi: Almanya, Amerika, Belçika'dan örnekler. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 11(2): 204-223.
- Fatih Projesi Çalıştay Raporu. (2012). 08.06.2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/289980228_Fatih_Projesi_Gelecegin_Egitimi_Calistay_Raporu/link/5693d1fc08ae820ff07288b2/download.pdf adresinden erişilmiştir. <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/index.html#about> 07.06.2022 tarihinde <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/about.html> adresinden erişilmiştir.
- Fidan, N. ve Okan. K. (1975). Açık yükseköğretim sistemleri ve uzaktan eğitim. Ankara: Ayyıldız Matbaası
- Gemlik, H. N., Eldemir, G. ve Aslanoğlu, A. (2021). Covid-19 pandemi döneminde dijital hastanelerin instagram iletişimi üzerine nitel bir araştırma. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi (Assam-Uhad)-Assam International Refereed Journal*, 8(18), 19-27.
- Güllüpınar, F., Kuzu, A., Dursun, Ö. Ö., Kurt, A. A. ve Gültekin, M. (2013). Millî eğitimde teknoloji kullanımı ve sonuçları: Velilerin bakış açısından fatih projesinin pilot uygulamasının değerlendirilmesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 195-216.
- Güneş, D. (2021). *Ortaöğretim Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Eba'ya (Eğitim Bilişim Ağı) İlişkin Görüşleri: Diyarbakır İli Örneği*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi.
- Psikolog.org. (2022). Covid-19 Salgını Sırasında Ruh Sağlığı 10.06.2022 tarihinde <http://www.psikolog.org.tr/tr/blog/www/covid-19-salgini-sirasinda-ruh-sagligi-x656/> adresinden erişilmiştir.
- www.aa.com.tr. (2022). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/e-ticaret-hacmi-2021de-381-5-milyar-tl-oldu/2559433> 01.05.2022 tarihinde aa.com.tr adresinden ulaşılmıştır.
- www.dunya.com. (2022). <https://www.dunya.com/yapi-kredi-ile-e-ticaret/online-magazalarda-satislar-ikiye-katlandihaberi-613953> adresinden 25.06.2022 tarihinde erişilmiştir.

- www.eticaret.gov.tr. (2022). Sayılarla dünyada e-ticaret 30.06.2022 tarihinde <https://www.eticaret.gov.tr/cevrimiciegitim/sayilarla-dunyada-e-ticaret-21> adresinden erişilmiştir.
- Kalkan, P. (2021). Pandemi ekonomisinin internet alışverişine etkilerinin analizi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (8): 740-758. Doi: 10.26677/TR1010.2021.796.
- Karakaş, M. (2020). Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40(1), 541-573. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0048>.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem A Yayınları
- Kırmızıgül, H. G. (2020). Covid-19 salgını ve beraberinde getirdiği eğitim süreci. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (5), 283-289.
- Korkut, Ş. ve Memişoğlu, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerin görüşlerine göre uzaktan eğitim süreci, *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 3(7), 1639-1682.
- Koşar, E. (2005). *Uzaktan eğitim. Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayınları
- Lau, J., Yang, B. ve Dasgupta, R. (2020). Will the coronavirus make online education go viral? [timeshighereducation.com: https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-onlineeducation-go-viral](https://www.timeshighereducation.com/features/will-coronavirus-make-onlineeducation-go-viral) (Erişim tarihi: 15 Haziran 2020).
- Macit, A. ve Macit, D. (2020). Türk sivil havacılık sektöründe covid-19 pandemisinin yönetimi. *ASEAD*, 7(4): 100-116.
- MEB. (1982). *Yaygın yüksek öğretim kurumu (YAYKUR)*. Ankara: Mesleki ve Teknik Açıköğretim Okulu Matbaası
- Özkan, B. ve Yücesan, Ö. (2020). Evaluation of the covid-19 pandemic process in terms of health management, *Eurasian JHS*, (COVID-19 Special Issue): 134-139.
- Recepoğlu, S. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin pandemi sürecinde eba (eğitim bilişim ağı) hakkındaki görüşlerinin incelenmesi, Onur Zahal ve Halil Taş (Ed.), *Eğitimde Güncel Araştırmalar* içinde (79-92), Ankara: Gece Kitaplığı.
- Sarı, C. (2020). Covid-19 pandemi sürecinin ekonomik etkileri. *Researchgate*, 1-3. Doi:10.13140/RG.2.2.24350.69449.
- Sarıtaş, M. (2009). *Uzaktan Eğitim*. M. Sarıtaş (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* içinde (s.137-163). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Seyhan, A. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının covid-19 salgını sürecinde uzaktan eğitim deneyimleri ve görüşleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 65-93.
- Shaikh, G. (2021). *Uzaktan Eğitim Sürecinde İngilizce Öğretmenlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Tanta, A. (2021). *Pandemiden kaynaklı uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler derslerine yönelik öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Tunalı, Ç. B. (2020). Covid-19 pandemisinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, Dilek Demirbaş, Veysel Bozkurt ve Sayım Yorğun (Ed.), *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* içinde (25-34). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi
- Türker, A. ve DüNDAR, E. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde eğitim bilişim ağı (eba) üzerinden yürütülen uzaktan eğitimlerle ilgili lise öğretmenlerinin görüşleri. *Millî Eğitim*, 49 (1), 323-342.
- UNESCO. (2020). Teacher task force calls to support 63 million teachers touched by the COVID-19 crisis. <https://en.unesco.org/news/teacher-task-force-call-support-63-million-teachers-touched-covid-19-crisis> adresinden alınmıştır.
- Uşun, S. (2006). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Nobel Yayınları
- WHO. (2022). <https://covid19.who.int.table> 30.06. 2022 tarihinde erişilmiştir.
- www.meb.gov.tr. *EBA'da canlı sınıfla eğitim başlıyor. 15.06.2022 tarihinde* <http://www.meb.gov.tr/ebadacanli-sinifla-egitim-basliyor/haber/20602/tr> adresinden erişilmiştir.
- Yalçınkaya, D. (2021). *Uzaktan yüksek lisans eğitimine katılan öğrencilerin katılma durumlarını etkileyen değişkenler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yergin, H., & Günsan, N. (2020). Covid-19 gölgesinde iş hayatı: Evden çalışma modeli, III. *International Conference on Covid-19 Studies*, 25-27 Aralık 2020, Ankara,
- Yeşilyurt, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim bilişim ağının kullanımına ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yılmaz, Ö. T. ve Bayram, O. (2020). Covid-19 pandemi döneminde Türkiye'de e-ticaret ve e-ihracat. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 37-54.
- Yin, R.K. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları*. (Çev: İ. Günbayı). Ankara: Nobel Yayıncılık.

